

Başvuru Tarihi: 31 Aralık 2019

Nisan 2020 – Cilt: 3 / Sayı: 1

Kabul Tarihi: 02 Şubat 2020

Sayfa Aralığı: 1 - 14

Makale Türü: Derleme

OKUL KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORLAR

Pınar ARSLAN¹

Öz

Metaforlar, olayların oluşumu, işleyişi ile ilgili olarak bireyin düşüncelerini şekillendiren, kontrol eden güçlü zihinsel araçlardır. Günlük hayatta çevreyle iletişim kurarken kullanılan metaforlar, öğrenme sürecinde de soyut olan olguları somutlaştırmaya, anlaşılır hâle getirmeye yardımcı olmaktadır. Okul kavramına ilişkin geliştirilmiş olan metaforlar, okul kavramını açıklama ve anlamada önemli veri kaynaklarıdır. Bu çalışmada okula ilişkin metaforlar incelenmiştir. İlk olarak okul ve metafor kavramları, daha sonra okula ilişkin metaforlardan karınca yuvası metaforu, bir toplum olarak okul metaforu, bir fabrika olarak okul metaforu, hapisane olarak okul metaforu, spor stadyumu olarak okul metaforu ve gündüz bakımevi olarak okul metaforu ele alınmıştır. Son olarak da okul metaforu ile ilgili olarak yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, ülkemiz eğitim sistemi için bir toplum olarak okul metaforu, karınca yuvası metaforu ve gündüz bakımevi metaforunun uygun olduğu söylenebilir. Bu metaforlar olumlu özellik taşımaktadır. Fakat fabrika olarak okul metaforu, hapisane olarak okul metaforu ve spor stadyumu olarak okul metaforu daha çok olumsuz anlam taşımaktadır. Bu metaforların öngördükleri mekanik, otoriter ve yarışmacı anlayış eğitimin kendine has niteliklerini ortadan kaldırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Okul, Okul Metaforları.

Metaphors about the Concept of School

Abstract

Metaphors are powerful mental tools that shape, control the thinking of the individual on the development of functioning of events. Metaphors that are in communicating with the environment in the daily lives help to concretize and understand the facts that is abstract in the learning process. Metaphors developed about the concept of school are substantial data sources in defining and understanding the school concept. This study examines metaphors related to school. First, school and metaphor concepts have been addressed, then metaphors related to school have been addressed such as; ant nest metaphor, school metaphor as a society, school metaphor as a factory, school metaphor as a prison, school metaphor as a sports stadium, and school metaphor as a day care center. Finally, the studies related to the school metaphor are included. According to the study, one can say that school metaphor as a society, ant nest metaphor and day care center metaphor are appropriate for our education system. These metaphors are positive but school metaphor as a factory, school metaphor as a prison, and school metaphor as a sports stadium have more negative meaning. The mechanical, authoritarian and competitive understanding envisaged by these metaphors abolishes the unique qualities of education.

Keywords: Metaphor, School, School Metaphors.

¹ Dr., Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, E-posta: pinararslan44@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-7419-8131

Giriş

Olayların oluş şekli ve işleyişi ile ilgili olarak bireyin düşüncesini şekillendiren ve kontrol eden etkili zihinsel araçlardan biri olarak ifade edilen metaforların okula yönelik bakış açılarını açıklamada etkili olduğu kabul edilmektedir. Çalışmada ilk olarak okul ve metafor kavramları daha sonra okula ilişkin metaforlardan karınca yuvası metaforu, bir toplum olarak okul metaforu, bir fabrika olarak okul metaforu, hapishane olarak okul metaforu, spor stadyumu olarak okul metaforu ve gündüz bakımevi olarak okul metaforu ele alınmıştır. Daha sonra da okul metaforu ile ilgili olarak yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Okul Kavramı

Okul, ortak bir eğitim ve öğretimin belirli bir plan ve program dâhilinde belli bir yaş grubundaki bireylere sunularak, o bireylere bilgi, beceri ve tutumun kazandırılmasına çalışılan bir kurum ya da bu çalışmaların gerçekleştirildiği yer şeklinde tanımlanabilir (Kramer, 1995). Okul kurumunun çok önemli bir özelliği vardır. Okul kurumunun bu önemli özelliği, üzerinde çalışmış olduğu hammaddenin insan olmasıdır. Böylece, okulun kurum boyutunun birey boyutundan daha etkin ve duyarlı olduğu bilinmektedir. Okul örgütünün informal tarafı formal tarafından daha ağır olmakta ve etki alanı da yetki alanından daha geniş olmaktadır. Okul örgütünün özelliklerinden biri de okulda birbirinden çok farklı değerlerin bulunması ve bu farklı değerlerin çatışmasıdır. Okul kurumunun diğer bir önemli bir görevi de, içinde ve dışında da oluşan sosyal, politik ve ekonomik değerler içerisinde oluşan çatışmaları uzlaştırmak ve dengelemektir. Okul ile ilgili olarak bu belirtilenler göz önüne alındığında, okul kurumunu sadece bir öğrenim kurumu olarak görmek ve okulda çalışan öğretmeni de yalnız bir öğrenim aracı olarak görmek değerler arasında oluşan çatışmaları azaltmaktansa daha da artıracaktır (Bursalıoğlu, 1998, s. 33).

Öğrenme, bireyin yaşamı içerisinde her zamanda ve mekânda var olan olgu ve süreç olarak ifade edilebilir. Fakat öğrenmenin, gelişigüzel bir şekilde oluşmasından kurtularak düzenli ve iyi bir sisteme bağlanması gerekmektedir. Bireylere istenilenleri öğretmenin yanında ekonomiye katkı sağlamayı da amaçlayan eğitim ve öğretimin planlı ve programlı olması için okullar oluşturulmuştur (Balcı, 2011, s. 221). Bir kurum olarak okul aynı zamanda özel bir çevredir. Eğitimin dolaylı bir girişim olmasından kaynaklı olarak okul çevresi denilen bir özel çevre yaratılmıştır. Okul ve çevre arasında bir köprü kurabilmek oldukça önemlidir. Çevrenin olumsuz etkilerini, okulun olumlu etkileri ile değiştirebilmek gerekmektedir. Hiçbir örgüt, çevresine okul örgütü kadar yakın olamaz. Okul çevreden, çevre de okuldan tamamen ayrı kaldığında birinin ürününün diğerine uymakta sorun yaratması nedeniyle okul ile çevre arasında iyi ilişkiler kurulması zorunludur (Bursalıoğlu, 1998, s. 34).

Tarihsel süreçte okullar bürokratik kurumlara dönüşmüştür. Bu süreçte okulun bürokratik bir yapıya sahip olmasının temel belirleyicileri; okulun büyük, karmaşık ve toplumsal kurumlar olmaları ile aynı zamanda tam zamanlı profesyonellerin okullarda çalışmalarıdır. Bir bürokratik örgüt olarak okula genel olarak toplumlar sayısız görev yüklemişlerdir. Benzer biçimde devletler de eğitim sisteminin okullar vasıtası ile istediklerini ve beklentilerini eğitim yasalarında ifade etmişlerdir. Bu beklenti ve istekler genel olarak; iyi bir insan, iyi bir yurttaş, iyi bir üretici ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmek olarak ifade edilebilir. Günümüzde de okul denilen bu toplumsal sistem eskiden olduğu gibi kendisinden pek çok şey beklenen ve aynı zamanda eleştirilen bir örgütsel yapı özelliğini devam ettirmektedir (Aydın, 2012, s.2). Kimileri okulu, bireyleri sosyal hayattaki farklı rollerine hazırlayan bir kurum olarak değerlendirmektedir. Okul denilen kurum bazılarında göre bir örgüttür. Bazılarına göre bir işletmedir. Bazılarına göre ise okul kurumu, bir insan topluluğu ve bir ailedir (Şişman, 2007).

Okulu sadece birtakım girdileri kullanarak üretimi sağlayan örgüt olarak algılamak, eğitimin ve okulun doğasına pek uygun olmayacaktır. Okul sosyal bir sistemdir. Bir sosyal sistem içerisinde yer alan okul aynı zamanda bir insan topluluğu olup bir yaşama alanıdır. Okulu ve okuldaki insan davranışlarını yalnız nesnel bir biçimde ele almak, okul ve insanın öznel yanlarını görmemektir. Bu anlayış okulu tam olarak anlamak ve açıklamak için yeterli olmayacaktır (Nalçacı ve Bektaş, 2012). Bu durumda kavramların oluş şekli ve işleyişi ile ilgili olarak bireyin düşüncelerini şekillendiren ve kontrol eden etkili zihinsel araçlardan biri olarak belirtilen metaforların, okul kavramını anlamada etkili olduğu kabul edilmektedir.

Metafor Kavramı

Birçok dilde, anlatımı daha güçlü ve etkili kılmak amacıyla benzetme ve mecaz gibi farklı söz sanatları yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir (Çelikten, 2005). Mecaz kelimesinin bazı dillerindeki karşılığı metafordur. Yunanca kökenli bir sözcük olan metafor, değiştirmek anlamını belirten "meta" ve taşımak anlamına gelmekte olan "pherein" kelimelerinden oluşmakta olup sözü edilen kavrama ilişkin bir çağrışım, bir sembol şeklinde kullanılmaktadır (Öztürk, 2007; Özdemir, 2012; Nalçacı ve Bektaş, 2012).

İnsanlar, bir duruma ilişkin olan görünümü, kavram ve terminolojiyi hiç bilmedikleri ya da çok az bildikleri alana metafor kullanarak bir aktarımda bulunurlar. Metaforların özellikle yeni bir olguyu anlamada ve açıklamada faydalı olmaktadır. Bunun yanında metaforlar bir düşünce ve görme şeklidir (Morgan, 1998). Metaforlar, insan zihninin belli bir anlayıştan başka bir anlayış ve kavrayış şekline yönelmesine yardımcı olarak o bireyin belli olan bir olguyu başka bir olgu biçiminde görmesine fırsat tanımaktadır. Shuell'in belirttiği üzere: "Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor 1000 resme bedeldir. Çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır." (akt. Saban, 2008). Güçlü bir metafor insanın düşüncelerin gerçekleştirilmesine destek olmaktadır. Metafor, düşüncenin daha canlı, kolay anlaşılabilir, açık ve aydınlatıcı olması amacıyla net olmayan veya kolayca anlaşılmayan düşünceleri belirtmek için kullanılmaktadır (Çelikten, 2005).

Metaforlar, bir deneyim alanının diğer bir deneyim alanı aracılığı ile anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu demektir ki anlama, izole kavramlar aracılığı ile değil; deneyimin bütün etki alanlarının aracılığı ile gerçekleşmektedir. Örnek vermek gerekirse, "Tartışma Savaştır" (Argument is war), "Vakit Nakittir" (Time is money), "Aşk Bir Yolculuktur" (Love is a journey) gibi metaforlar, tanımlamanın odağının tartışma, zaman ve aşk gibi deneyimlerin temel seviyesine çekildiğini göstermektedir. Bu deneyimler sonrasında kavramlar, savaş, para ve yolculuk gibi deneyimin etki alanları aracılığı ile tanımlanmakta ve kavramsallaştırılmaktadır (Lakoff, 1980, s. 117).

Metafor ilişkilerinde, genel olarak üç temel ögenin var olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu ögeler; Birinci öge metaforun konusudur. Örneğin, "Okul bir arıtma tesisi gibidir." ifadesindeki "okul" kelimesi, ikinci öge metaforun kaynağıdır. Örneğin, "Okul bir arıtma tesisi gibidir." ifadesindeki "arıtma tesisi" kavramı ve üçüncü öge metaforun kaynağından metaforun konusuna atfedilmesi düşünülen özelliklerdir. Örneğin, "Okul bir arıtma tesisi gibidir." Çünkü değişik kültürden ve farklı kesimden bir araya gelen bu öğrenciler okulda eğitilip toplumun beklentilerini karşılayan bir vatandaş olarak topluma kazandırılır..." olarak ifade edilir. Bu nedenle, olağan bir metafor ilişkisinde, metaforun kaynağı, metaforun konusunu değişik bakış açısıyla anlamak ve açıklamak için zihinsel bir "filtre" ya da "süzgeç" görevi görmektedir (Saban, 2008).

Metafor, genel olarak söylemi süslemeye yönelik söz sanatlarından biri olarak kabul edilmekte iken bu bakış açısı zamanla insanın dünyayı kavraması ya da görmesi biçiminde ele alınmaya başladı (Morgan, 1998). Son zamanlarda belli başlı ortamlardaki faaliyetlere metaforların nasıl rehber olduğu,

insanların inançlarını, tutumlarını ve değerlerini nasıl şekillendirdiğine yönelik ilgi artmıştır. Bununla ilgili olarak araştırmacılar, okulların işletilmesinde ve yönetilmesinde metaforları tartışmaktadır (Bredeson, 1988). Metaforlar özellikle son dönemlerde sosyal bilimlerde ve örgüt analizlerinde artan bu ilginin konusu ve merkezi durumundadır. Metaforlar kullanılarak sosyal bilimlerin bazı alanlarında 1980'li yıllardan itibaren pek çok çalışma yapılmıştır. Metaforlar aracılığıyla sosyal bilimlerde kuramlar oluşturulmuştur. Metaforlar örgütlerin stratejik yönelimlerini değiştirmiştir. İşgörenlerin görev yaptıkları örgütü anlamalarında ve okullarda çocukların öğrenmelerini kolaylaştırmaya yönelik araçlar olduğuna ilişkin araştırmalar yapılmıştır (Balci, 1999).

Okula İlişkin Metaforlar

Eğitim-öğretim kurumu olan okulun işlevlerinde geçmiş zamandan günümüze kadar geldiği süreçte önemli pek çok değişiklikler olmuştur. Okulun bu zaman içerisinde rol ve sorumlulukları değişmiş ve gelişmiştir. Bu süreç okulun varlığına yönelik bakış açılarını da etkilemiştir. Bu sonucun okulun hitap etmekte olduğu yakın ve uzak çevresinde yer alan öğretmen, yönetici, öğrenci, veli vb. algılarında da bazı değişikliklere yol açmıştır. Olayların oluş şekli ve işleyişi hakkında bireyin düşüncelerini şekillendiren ve kontrol eden etkili zihinsel araçlardan biri olarak bilinen metaforlar bu duruma açıklık ve netlik getirmede etkilidir (Nalçacı ve Bektaş, 2012). Metaforlar, eğitim kurumu olarak okulun niteliği ve doğasının daha net bir biçimde anlaşılmasına aracılık eder. Metafor aynı zamanda bir ülkeden diğer bir ülkeye farklılık gösteren eğitim-öğretim faaliyetlerine de daha yakından bakılmasına olanak sağlar (Botha, 2009).

Okul kavramına ilişkin birçok metafor bulunmaktadır. Bu araştırmanın konusu olan metaforlar sırasıyla; karınca yuvası metaforu, bir toplum olarak okul metaforu, bir fabrika olarak okul metaforu, hapisane olarak okul metaforu, spor stadyumu olarak okul metaforu ve gündüz bakımevi olarak okul metaforları şeklinde aşağıda açıklanmıştır.

Karınca Yuvası Metaforu

Karınca yuvası metaforu, bilimsel boyutta betimlemeden ziyade ortak bir anlayış sağlamaktadır. Karınca yuvalarına bakıldığında ilk gözlemlenen bir telaş ve karmaşadır. Daha yakından gözlemlendiğinde ise karınca yuvalarında örgütlü bir etkinliğin varlığı anlaşılmaktadır. Okullara karınca yuvası olarak değerlendirildiğinde ilk görülen itiş-kakış, telaş, bir karmaşa ve kaos durumudur. Okullar daha yakından gözlemlendiğinde, okullarda bir karınca yuvası gibi örgütlü ve düzenli bir etkinliğin yaşandığı görülmektedir. Okulda öğrenci topluluğunun belli bir yolu takip ettikleri ve yönlendirilmiş oldukları görülmektedir. Bu hareketlilik içerisinde düzeni, karınca askerler sağlamaktadır. Bu karmaşa içerisinde aynı zamanda başkaları ile işbirliği ve başkalarına ilgi gözlenmektedir. Teneffüs saatlerinde okul bahçesine üst kat penceresinden bakıldığında, öğrencilerin yürüme, koşmaları, farklı oyunlar oynamaları ve gruplar oluşturarak kendi aralarında konuşmaları, ara sıra öğrencilerin tek olarak da bir şeyler yaptıkları görülmektedir. Erkek öğrenciler daha çok hareket etmekte olup daha çok dolaşmaktadır. Kız öğrencilere göre erkek çocuklarının hareketleri daha fazla bir itiş-kakış şeklindedir. Öğretmenler ise bu itiş-kakış ve paniği durdurmakla yükümlüdürler. Öğrenci hareketinin belirli bir düzene göre olmasını sağlamak için nöbetçi öğretmen ve nöbetçi öğrenciler görevlendirilmektedir. Bu metafor, okulda yaşanan süreci anlamada faydalı bir araçtır (Balci, 2008, s. 197).

Karınca yuvası metaforu okuldaki süreçleri anlamaya yardımcı olmaktadır. Kapalı bir yer olarak karınca yuvası, bir başka kapalı bir yer olan okul için uygun temaları üretmektedir. Karınca yuvasını ana kraliçe yönetmektedir. Ana kraliçenin de yuvanın derinliklerinde bir yerlerde olduğu görülmektedir. O, yuvanın varlık sebebi ve anlamıdır. Okula bakıldığında bir kraliçe görülmemektedir. Fakat ana kraliçe resim, poster, sanat eseri semboller olarak ortaya çıkmaktadır. Bu semboller

genellikle erkekleri temsil etmektedir. Birçok okulda şu anki veya daha önceki erkek başbakanların resimleri vardır. Cinsiyet olarak bakıldığında, okuldaki kraliçe karınca bir erkektir (Gordon & Lahelma, 1996, s. 309). Saban (2008), okul kavramına ilişkin metaforları belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında bir öğrencinin, “okul karınca yuvasıdır. Çünkü bilindiği üzere karıncalar tüm yaz ve kış aylarında işbirliği içerisinde olup çalışırlar. Yiyecek bulmak ve karınlarını doyurmak amacıyla sürekli çalışırlar ” ifadesinin, okuldaki işleyişi vurguladığı söylenebilir.

Okula bir karınca yuvası metaforu açısından bakıldığında, okul içerisinde ve bahçesinde bir karmaşıklığın söz konusu olduğu, aynı zamanda da bir karınca yuvası gibi düzenliliğin bulunduğu gözlemlenmektedir. Eğitim sistemi açısından düşündüğümüzde, karıncaların sürekli, düzenli ve sistemli bir şekilde gerçekleştirdikleri eylemleri her zaman öğrencilerden de beklemek doğru olmayacaktır. Öğrencilerin birer sosyal varlık olduğu gerçeğinden yola çıkarak bir düzen ve birlik içinde bulunmaları için onlara sürekli baskı yapılmasının uygun olmayacağı söylenebilir.

Bir Toplum Olarak Okul Metaforu

Bir toplum olarak okul metaforunu geliştiren Sergiovanni okulun bir örgüt olmasına karşın okulda bulunan grupların öncelikle kendi benlik çıkarları ve kâr-kayıp güdüleri tarafından motive olunan örgütler olmadığını dile getirmektedir. Bu metafora göre okul, kendiliğinden birbirine bağlılık duyan ve paylaşılmış fikirlere sahip bireylerin toplamıdır. Okuldaki bireyler, ortak bir yeri, ortak duyguları ve gelenekleri paylaşırlar (Balci, 2008, s. 197). Bir toplum olarak okullardaki hayat ile bir örgüt olarak okullardaki hayat ciddi bir şekilde birbirinden ayrıdır. Toplumlar da niyetleri birbirine yakın olanlarla sosyal bir yaşam yaratılmaktadır. Ancak örgütlerde var olan ilişkiler birey için başkaları tarafından oluşturulur. Bu ilişkiler hiyerarşik bir sistem içinde olup rol ve rol beklentiler içiminde kodlanmaktadır. Toplumu ve örgütü birbirinden ayırmak için gemeinschaft (community) ile gessellschaft (society) kavramları kullanılır. Gemeinschaft'ta bireyler kendi aralarında birbirlerine yükledikleri anlam ve önemden dolayı bir ilişkiye girerler. İnsanların benim sınıfım, benim okulum, benim semtim, benim şehrim, benim ülkem gibi ortak aidiyetlik duyguları ön plandadır. Fakat gessellschaft'ta rasyonel ilişkiler önemlidir. İnsanlar birbirleriyle belli hedeflere ulaşmak amacıyla ve bazı çıkarlar için bir arada olurlar (Sergiovanni, 1994a, s. 4) Fransız sosyolog Durkheim'ın "Toplumsal İşbölümü" adlı çalışmasında üzerinde durduğu temel soru, toplumu bir arada tutan etkenin ne olduğudur. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde karmaşık bir işbölümü sürecinin geliştiğine dikkat çeken Durkheim, ortaya çıkan bu işbölümünün toplumda karşılıklı bir bağımlılık ilişkisinin gelişmesine yol açtığını öne sürer. Bu bağımlılık ilişkisine "organik dayanışma" adını veren Durkheim, bu dayanışma ilişkisinin toplumda "ortak bilincin" gelişmesine katkı sağladığını ifade etmiştir. Durkheim, genel olarak tüm sosyal örgütlerin sosyal bütünleşme ve sosyal dayanışmaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Balci, 2008, s. 5).

Eğer okullar örgüt olarak değil de toplum olarak görülürse, örgüt olarak görülen okullarda bir anlam ifade eden uygulamalar toplum olarak görülen okullarda bir anlam ifade etmeyecektir. Örneğin, toplumda, insanların amaca yönelik bağlantıları ve insanlar arasındaki bağlantılar, sözleşmeye değil; bağımlılıklara dayanmaktadır. Toplumlar, sosyal ilişkiler, karşılıklı dayanışma etrafında örgütlenmektedir. İnsanları birbirine yakınlaştırma, onları paylaşılan değerler ve fikirlere bağlama okulların toplum olarak tanımlanmasının temel özelliklerindedir. Toplumlar "benden" "biz" ("we" from "I") hissiyatının oluşturulması için gerekli şartları sağlayan inançlar, duygular ve değerler temelinde tanımlanmaktadır. Örgütlerdeki yaşantı ile toplumdaki yaşantı hem nitelik hem de çeşit olarak farklıdır. Toplumda sosyal hayatlar, birbiri ile aynı amaçlara sahip kişilerle oluşturulmaktadır. Örgütlerde ise ilişkiler birey için başkaları tarafından oluşturulmaktadır. Hiyerarşi sistemi, bu ilişkilerin düzenlenmesiyle rol beklentilerini ve rolü meydana getirmektedir (Sergiovanni, 1994b, s. 4).

Ernestin'e (1997) göre Sergiovanni, okulun karmaşıklığını tam bir şekilde açıklayamamıştır. Ernestin, bir toplum olarak okul metaforunun geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ernestin, okul için olan bir metaforun, okulun örgütsel ve kültürel yanlarını hesaba katması gerektiğini, okullardaki sosyal ilişkilerin karmaşıklığını betimleyip okulun nasıl çalıştığını gerçekçi bir şekilde anlatması gerektiğini belirtmiştir. Bir toplum olarak okul metaforunda, Sergiovanni'nin gemeinschaft ve gessellschaft sınıflandırmasını okullar açısından düşündüğümüzde, her ikisinin de özelliklerini okullarda görmek mümkündür. Okullardaki öğrenci, öğretmen ve yöneticiler arasında var olan sosyal ilişkiler gemeinschaft'ın paylaşılan değerlerini yansıtırken, okullardaki rasyonelliği, yasallığı, yarışmayı ve başarıyı pekiştiren ilişkiler de gessellschaft'ı yansıtmaktadır.

Bir Fabrika Olarak Okul Metaforu

Sanayi devrimi ile birlikte dünya büyük değişim ve dönüşümlere sahne olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde rol oynayan parametrelerden biri, makine üretimine dayanan fabrika sisteminin gelişimi olmuştur. Makineleşmeye dayalı fabrika sistemi, üretimde işbölümü, uzmanlaşma, kontrol ve emek sürecinin disiplin altına alınması gibi bazı kavram ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir (Balcı, 2008, s. 2). Fabrika kelimesi denildiği zaman ilk olarak; verim, iş, çalışma, iş bölümü, kitle üretimi, montaj hattı, denetim, hammadde ve grev gibi kavramların geldiği söylenebilir. Fabrika metaforu bilginin, öğrenme sürecinin küçük parçalara ayrılmasını öngörmektedir. Örneğin, bir otomobil fabrikasında işçiler, otomobilin tamamı üzerine değil; kapısı, tekerleği ya da direksiyonu üzerine çalışmaktadırlar. Bu durumun olayın bütününe görememelerinden dolayı onları mutsuz kıldığı söylenebilir (Hyman, 1986).

Okula ilişkin en yaygın metaforlardan biri de okulun bir fabrika olarak görülmesidir. Bu metaforda profesyonelce ürün ve çıktı almaya programlanmış bir okul, tıpkı bir fabrika olarak görülmektedir. Bir fabrikanın eşzamanlı olarak sürekli girdi ve çıktı sağlaması aynı zamanda kâr elde etme düşüncesi özellikle de özel okullar için çok uygun görülmektedir (Graham, 2013). Bir fabrika olarak okul metaforu, eğitim sistemi içerisinde yer alan müfettiş, yönetici, öğretmen ve öğrencilerin zihinlerine belli bir üretim sınırı koymakta olup onların özerklik ve yaratıcılıklarını geliştirmelerini engellemektedir. Fabrika metaforu olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Fabrika metaforu olumsuzdur; bu metafor okul süreci içerisinde yer alan bireylerin birbirleriyle olan etkileşimini tahrip etmektedir (Aydın, 2012, s. 7).

Fabrika olarak okul metaforu, eğitim sistemini bir bütün olarak algılamaktan uzaktır. Çünkü fabrika metaforu, bilginin, öğrenme sürecinin küçük parçalara bölünmesini öngörür. Okulu bir fabrika olarak gören bir öğretmen, yönetici veya müfettiş, öğrencilerine gelişen, büyüyen, olgunlaşan bir insan gibi değil; nesnel obje veya üretim bandı üzerinde bitirilen bir iş olarak yaklaşacaktır. Bu nedenlerden dolayı fabrika olarak okul metaforunun olumsuz bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Fabrika metaforuna göre öğrenciler aynı bir fabrikadaki hammadde gibi sisteme girmekte ve topluma yararlı çıktılar olarak üretim sürecini tamamlamaktadırlar.

Hapishane Olarak Okul Metaforu

Hapishane kavramı 18. asrın 2. yarısında doğmuş olup bu tarihten sonra birçok gelişme evreleri geçirmiştir. İlk zamanlarda "Hücre", "Zindan" gibi isimler alan ceza infaz kurumları, bugün "Cezaevi" adı altında bir kurum hâline gelmiş ve zindancılık zihniyeti tamamen terk edilmiştir. Hükümlü ve tutuklular, işledikleri herhangi bir suçtan dolayı cezalarını ceza infaz kurumlarında çekmektedirler (Turgut, 1986, s. 41). Hapishane olarak okul metaforunda, öğrenciler kendilerini hapishanede bulunan hükümlüler, öğretmenleri ise gardiyanlar ve okul müdürünü de hapishanenin müdürü olarak algılamaktadırlar. Okula yönelik olumlu olmayan algılar sonucu meydana gelen bu

metafora göre eğitim sistemi içerisinde yer alan paydaşlar kendilerini birer hükümlü, okulu da bulunmakta mecbur oldukları soğuk bir kodes şeklinde görmektedirler (Hyman, 1986; Inbar, 1996).

Hapishane metaforunda öğretmenler için en ciddi sorun öğrencilerin kontrolüdür. Öğretmenlerin çoğunluğu, farklı bir yerde olmak veya başka işlerle ilgilenmek istemektedirler. Öğretmenler okulda geçirdikleri zamanın büyük bir bölümünü, öğrencileri disipline etmek ve öğrencileri hangi yöntem ile güdüleyerek katılımlarını arttıracaklarıyla uğraşmaktadırlar. Bu metaforda okuldaki öğrenciler, bir şekilde disipline edilmek ve kontrol altına alınmak zorundadır. Böyle davranılmasının nedeni ise öğrencilerin, yabancılaşmış, zayıf, bıkmış ve kızgın olmalarıdır. Bu sebeplerden ötürü, okul içerisindeki öğrenme süreci ciddi ölçüde hasar görmektedir. Bu süreçte öğretmenin ya da öğrencinin okul içerisindeki tutum ve davranışlarının ilk sırada olduğu pek bir önem arz etmemektedir. Burada önemli olan nokta okulda yer alan bu iki tarafın, birbirinden bağımsız olarak tutum ve davranışlarının bulunduğudur (Aydın, 2012, s. 7). Hapishane metaforu da fabrika metaforu gibi olumsuz bir anlam taşımaktadır. Hapishane metaforunda öğretmenler, enerjilerinin büyük bir bölümünü okul içerisindeki öğrencilerin davranışlarını kontrol etmek ve onların okul içerisindeki kurallara uymalarını sağlamak amacıyla harcamaktadırlar. Hapishane olarak okul metaforu, öğretmenlerin, yöneticilerin ve müfettişlerin daha denetleyici ve otoriter olmalarını gerektirmektedir.

Balcı (1999) eğitim sistemi içerisinde yer alan öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin "okullarını" ne şekilde kavramsallaştırdıklarını öğrenmeyi amaçlamış olduğu araştırmasında, okulların çok disiplinli, otoriter ve kaotik atmosfer içinde bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın sonuçlara benzer şekilde, Çuhadar ve Sarı'nın (2007) araştırmasında yer alan katılımcıların okula ilişkin olumsuz metaforlar ürettiklerini de belirlemişlerdir. Okul kurumuna ilişkin bu olumsuz metaforlar içerisinde "öğrencilere güvenilmeyen bir yer", "yasaklardan ibaret bir yer" ve "adaletin olmadığı bir yer" bulunmaktadır. Mazlum ve Balcı (2018) meslek liselerindeki öğrencilerin okul kavramına ilişkin mevcut imgelerinin açığa çıkarılması amacıyla yapmış oldukları nitel araştırmada, öğrencilerin okula ilişkin imgelerinin çoğunlukla hapishane, kahvehane, arena ve hayvanat bahçesi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Görüldüğü üzere, meslek lisesi öğrencilerinin metaforik algıları genel olarak olumsuz olduğu ifade edilebilir. Bu araştırma, Bülbül ve Toker Gökçe'nin (2014) meslek liselerinde okuyan öğrencilerin okulu algılamalarına ilişkin metafor araştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Bu araştırma sonucuna göre meslek lisesinde okuyan öğrenciler çoğunlukla okulu disiplinli, otoriter bir alan olarak görmekte ve en fazla da hapishane metaforunu kullanmaktadırlar. Nalçacı ve Bektaş'ın (2012) öğretmenlik mesleği adaylarının okul kavramına ilişkin imgelerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında, bir öğretmen adayı okulu hapishaneye benzeterek "Hocalar gardiyan, öğrenciler ise mahkûmdur. Gardiyanların mahkûmlardan istedikleri şeylerin, eğitim adı altında istendiği yerlerdir" ifadesini kullanmıştır.

Spor Stadyumu Olarak Okul Metaforu

Spor, insanların yapısal, duygusal, sosyal denge ve uyumlarını sağlayan bir etkinliktir. Aynı zamanda fiziksel, zihinsel ve ruhsal zindeliğin temel kaynağıdır. İnsanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte ortaya çıktığı varsayılan spor, özellikle modern toplumlarda hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Dolaşır, 2006, s. 37). Sporun tarih sahnesine çıkması, bir bakış açısına göre insanın tarih sahnesine çıkması ile aynı zamana denk gelmektedir. Bu bakışa göre, insanın yaptığı tüm hareketler birer spordur. Spor, ilkel insanın avını yakalamak amacıyla ya da av olmamak için koşması, düşmanı girdiği mücadeledir. Kısacası spor, insanın yaşamını sürdürebilmek için yaptıklarıdır (Obuz, 2009, s. 27).

Eski Yunan medeniyetinden itibaren spor okul hayatında çok ciddi bir şekilde yer almasına rağmen, spor stadyumu olarak okul metaforu çok yaygın bir şekilde kullanılmamaktadır. Bu metaforda, okula uyarlanabilecek yapıda olan maç, oyuncu, kurallar ve yarışma vb. spora ile uyumlu

düşen pek çok kavram bulunmaktadır. Okul içerisinde gerçek veya mecazî olarak oynanan oyunlar vardır. Okullar öğrencilerine futbol, tenis, basketbol ve voleybol gibi oyunların yanında yüzme ve jimnastik gibi spor dallarını iyi bir şekilde öğreten, spor eğitimi sertifikası olan öğretmenlerle çalışmaktadır (Hyman, 1986). Okulların resmî oyunu sayılan sınıf içerisindeki öğrenme, belli düzeyde bir sınırlılığa sahiptir. Bu sınırlılık ile birlikte okul, oyuncuları olarak öğrencilerine bir kahraman olma veya bir zafer kazanma olanağı vermemektedir. Akademik olarak ünlü olmanın ya da akademik başarıyı yükseltmenin tek yolu olarak öğrencinin tüm enerjisini öğrenme üzerinde yoğunlaştırmasının sağlanması şeklinde düşünülmektedir (Aydın, 2012, s. 8). Nalçacı ve Bektaş'ın (2012) öğretmenlik mesleği adaylarının okul kavramına ilişkin imgelerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında, bir öğretmen adayı okulu hipodroma benzeterek "Sayısız sınavların yapıldığı yarış alanıdır. Ödülü almak için rakiplerini geride bırakmaktan başka şansın yoktur" ifadesini kullanmıştır. Spor stadyumu metaforu yarışma içermesine karşın fabrika veya hapisane metaforuna göre daha tercih edilebilir durumdadır. Öğrenciler tahtaya kalkmak, sınavlarda arkadaşlarından daha yüksek puan almak veya arkadaşları arasında daha popüler olmak için birbirleri ile yarış içerisindedirler.

Gündüz Bakımevi Olarak Okul Metaforu

Günümüz şartları göz önüne alındığında çalışan anne ve babalara göre okul, öğretmenlerin ve okuldaki diğer görevlilerin, çocuklarını gözdikleri ve böylelikle kendilerinin iş hayatlarını rahatça sürdürmelerinde ailelere destek sağlayan bir gündüz bakımevi anlamındadır. Bilinen bir gerçek vardır ki o da değişen zaman koşulları ve çalışma şartları nedeniyle çağımızda birçok anne ve baba tüm gün boyunca çalışmak zorundadır. Gün içerisinde çocuklarının eğitim almasını sağlamaları ve işlerini rahat bir şekilde sürdürebilmeleri için okullar çok önemli görülmektedir. Bazı nedenlerle okullar bazı günlerde tatil edilebilmektedir. Çocukların evde kaldıkları ancak anne ve babaların ise işe gitmek zorunda oldukları o günlerde okulların bakımevi işlevinin ne kadar önemli olduğunun aileler tarafından dile getirildiğine çok sık rastlanmaktadır (Aydın, 2012, s. 8).

Annelerin giderek çalışma hayatında daha çok yer almaları, gündüz bakımevi olarak okul metaforunun öneminin artmasına ve bu nedenle bu metaforun daha da önemli hâle gelmesine yol açmıştır. Aileler, özellikle küçük yaşta çocukları için okul araştırırken çocuklarının yemek, etüt ve dinlenme gibi ihtiyaçlarını da karşılayan okulları tercih etmektedirler. Hardcastle, Yamamoto, Parkay ve Chan (1985), Balcı (1999), Sabancı (2008), Cerit (2008), Özan ve Demir (2011), Aydın (2012) ve Doğan (2014) okul kavramına ilişkin yapmış oldukları araştırmalarda en fazla "okul bir ev-yuva, bakımevi gibidir" metaforunu vurgulamışlardır. Öğrenci ve öğretmenlerin günlerinin büyük bir bölümünü okulda geçirmeleri, bir aile gibi sevinci ve üzüntüyü okulda paylaşmaları, bu metaforun fazla kullanılmasının temel nedeni sayılabilir.

Okul Metaforu İle İlgili Olarak Yapılmış Olan Çalışmalar

Son yıllarda metaforlar eğitim araştırmalarında çok sık kullanılmıştır. Okul kavramı, eğitimle etkileşim hâlinde bulunan bireylerin metaforik algılarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır (Hardcastle, Yamamoto, Parkay ve Chan 1985; Mahlios ve Maxson 1998; Balcı, 1999; Cerit, 2008; Çuhadar ve Sarı 2007; Saban, 2008; Akkaya, 2009; Özan ve Demir, 2011; Özdemir, 2012; Bülmen ve Özaydın, 2013; Doğan 2014; Aydın, 2012; Mazlum ve Balcı, 2018. Aşağıda okul metaforu ile ilgili yapılmış bazı araştırmalara yer verilmiştir:

Hardcastle, Yamamoto, Parkay ve Chan (1985) Amerika'da bulunan Arizona, Florida ve Teksas Üniversiteleri ile Çin'de bulunan Hong Kong Üniversitesinde okuyan öğretmen adaylarının ilkökul ve ortaokula ilişkin metaforik algılarının karşılaştırılmasına yönelik yaptıkları araştırma sonuçlarına göre Amerikan üniversitelerindeki öğretmen adayları, ilkökulu "aile", ortaokulu "takım" olarak ifade etmişlerdir. Bu algının tam tersine, Hong Kong Üniversitesinde bulunan öğretmen

adayları ise ilkokulu “takım”, ortaokulu “aile” şeklinde belirtmişlerdir. İki ülkenin öğretmen adaylarının okula ilişkin algılarında kültürel farklılıkların etkili olduğu söylenebilir. Mahlios ve Maxson’ın (1998) metafor ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada, ilkokula giden öğrencilerin okulu, bir aile olarak ya da takım olarak görme algılarının ortaöğretime gittiklerinde daha azaldığını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen bulgulara göre okula ilişkin metaforlar; takım, aile, hayvanat bahçesi, hapisane, sirk ve fabrika olarak sıralanabilir. Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu da okula yönelik olumlu anlam içermeyen metaforların öğrencilerin büyümesiyle paralel olarak fazlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Okul metaforuna ilişkin Balcı (1999) yapmış olduğu araştırmasında, eğitim sistemi içerisinde yer alan öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin "okullarını" ne şekilde kavramsallaştırdıklarını anlamayı amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre okulların temel işlevi bakım, bilgi aktarımı ve gençlerin yetiştirilmesidir. Ayrıca okulların çok disiplinli, otoriter ve kaotik atmosfer içinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden öğrenciler ile onların velileri okula, öğretmenlere ve okul yöneticilerine karşı daha yüksek düzeyde olumlu algıya sahiptirler. Yine aynı araştırma, ilköğretim birinci kademedeki okuyan öğrencilerinin, ortaöğretim kademesinde okuyan öğrencilere kıyasla okullarına, öğretmenlerine, okul yöneticilerine ve velilerine karşı daha yüksek düzeyde olumlu algılara sahip oldukları sonucunu ortaya koymuştur.

Çuhadar ve Sarı (2007) ise öğrencilerin okul ile ilgili olumlu olarak algıladıkları metaforların yanı sıra olumsuz olarak algıladıkları metaforlar da belirlemişlerdir. Araştırmada yer alan öğrencilerin okula yönelik olarak algıladıkları olumlu metaforlar içerisinde “geleceğimiz”, “bilgi yuvası” ile “aydınlığa açılan kapı” bulunmaktayken okula ilişkin olumsuz olarak algıladıkları metaforlar arasında “sınav merkezli”, “öğrencilere güvenilmeyen bir yer”, “yasaklardan ibaret bir yer” ile “adaletin olmadığı bir yer” yer almaktadır. Cerit (2008), ilköğretim okullarında okuyan 600 tane beşinci sınıf öğrencisi ve bu okullarda öğretmenlik görevini yapmakta olan 203 tane sınıf öğretmeni ile 51 tane okul yöneticisinin okula yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla incelemiştir. Araştırma sonucunda, okul ile ilgili metafor imgeleri "Bakım ve gözetim yeri", "aile" "bilgi ve aydınlanma yeri", "değişme ve ilerleme yeri", "büyüme ve olgunlaşma yeri", "disiplin ve otorite yeri", "karmaşa ortamı", "orkestra", "eğlence yeri", "takım" "hapisane", "fabrika" ve "hoş ve güzel yer" şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında ise okulun "bilgi ve aydınlanma yeri", "büyüme ve olgunlaşma yeri", "aile", "değişme ve ilerleme yeri" ile "takım" metaforları araştırmaya katılanlar tarafından yüksek oranda onaylanmasına rağmen okulun "karmaşa ortamı", "hapisane" ve "fabrika" olduğunu vurgulayan metaforlar katılımcılar tarafından çok fazla onaylanmamıştır.

Saban’ın (2008) ilköğretim birinci kademesinde yer alan öğrenci, öğretmen ve bu kademedeki ilerde görev yapacak olan öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin imgelerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, öğrencilerin her birinin "Okul...gibidir, çünkü..." ifadesini tamamlamalarını istemiştir. Araştırma bulgularına göre araştırmaya katılanlar okul ile ilgili olarak toplamda 74 adet metafor üretmişlerdir. Araştırmada yer alan alıntılarda bazıları aşağıda verilmiştir:

"Okul ev gibidir. Çünkü öğretmenler annem babam gibidir. Öğrenciler kardeşim, ablam, abim gibidir. Okul bize sevgi verir. Öğretmenler bize her zaman şefkat gösterirler" (Öğrenci).

"Okul oyun parkı gibidir. Çünkü teneffüs saatinde oyun oynarız. Okulda arkadaşlar var, teneffüs oldu mu arkadaşlarla oyun oynarız ve koşuştururuz..." (Öğrenci)

"Okul anahtara benzer. Çünkü insanın önüne farklı kapılar açar. Anahtarla nereye açacağına, nasıl açacağına insanın kendisi karar verir. Herkesin ondan yararlanış şekli farklıdır... Okul sadece

bir araçtır, anahtar gibi. İkisi de kapı açar sadece. İçeri girip girmemek insanın kendi elinde olan şeydir artık. ..." (Öğretmen).

"Okul krallıkla yönetilen bir ülkeye benzer. Çünkü yönetim belli bir zümrenin elindedir. Her sınıf bir şehir ve içindekiler de o sınıfın yerleşimcileridir, yani öğrenciler. Her şehrinde ayrı bir yöneticisi vardır. Bu yöneticiler de öğretmenlerdir. Krallığın yaşam kuralları, kral ve onun yakın çevresi tarafından belirlenir. Bu kurallar kesindir. Krallığın halkı olan öğrenciler ise bu kurallar çerçevesinde hareket ederler ve hiçbir şekilde bu kuralların oluşumunda söz sahibi değildirler. Halktan biri bu kurallardan birini yerine getirmedeği zaman değişik cezalara çarptırılır. Kral ve zümresi değişik zamanlarda halk arasında kurallara aykırı buldukları kişileri kendi halkı içerisinde cezalandırırlar" (Öğretmen Adayı).

"Okul bir kafes gibidir. Çünkü bütün pencerelerde demir parmaklıklar var. Dışarıyı görürsünüz, fakat özgürlüğünüze kavuşamazsınız... Nasıl kuş kafesten kaçmak istiyorsa, öğrenci de okuldan öyle kaçmak ister" (Öğrenci).

Özan ve Demir'in (2011) okul kültürü kavramı ile ilgili olarak farklı lise türlerinde bulunan öğretmen ve öğrencilerin metaforik algılarını belirledikleri araştırmalarına göre "aile metaforu" katılımcıların okul kültürünü en fazla benzettikleri metafordur. Aydın'ın (2012) yapmış olduğu araştırmada, ilköğretim okullarının 2., 5.ve 8. sınıf öğrencileri ile öğretmen ve okul yöneticilerinin okula ilişkin ürettikleri ilk beş metafor "ev-yuva", "oyun parkı ve eğlence yeri", "bina", "hayvanat bahçesi" ve "hapishane" olmuştur. Öğrenciler okul için en fazla "ev-yuva" metaforunu kullanmışlardır. Öğretmenlerin okula ilişkin metaforlarında ilk beş sırayı "ev-yuva" "arı kovanı", "bahçe", "fabrika ve atölye" ve "ağaç" metaforları almaktadır. Okul yöneticilerinin okula ilişkin oluşturdukları ilk beş metafor ise "fabrika ve atölye", "yuva- ev", "tarla-bahçe-harman yeri", "orman-ağaç" ve "orkestra" olmuştur.

Nalçacı ve Bektaş'ın (2012) öğretmenlik mesleği adaylarının okulla ilgili imgelerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırma sonuçlarına göre öğretmen adayları "Okul...gibidir, çünkü..." ifadesiyle toplamda 83 adet metafor oluşturulmuştur. Öğretmenlik mesleği adaylarının oluşturmuş oldukları metaforlar ve bu oluşturdukları metaforları kullanmalarının nedenleri aşağıda belirtilmiştir:

Sistem: " İnsanın hayatında hiçbir zaman çıkaramayacağı, çıkarmaya kalktığı zaman tüm yaşamının bozulacağı bir sistemdir."

Otobüs Durağı: "Durakta bekleyenlerin belli bir amacı vardır. O amaca ulaşmak için kar, çamur, yağmur demeden her gün aynı saatte orada olursunuz".

Devlet: "Devlet eliyle kuralların nasıl yaşanması gerektiğinin öğretildiği, istemesen de mecburi olarak gittiğin yerdir. Ne olmanı istiyorlarsa o olursun".

Özdemir'in (2012) lise öğrencilerinin okula ilişkin metaforik algılarını belirlemek amacıyla yapmış olduğu araştırmasının sonuçlarına göre kız öğrenciler ile genel lise öğrencilerinin alt ve orta düzeyde gelir seviyesine ait öğrencilere göre okul kendilerini koruyan ve geliştiren bir yerdir. Erkek öğrenciler, Anadolu lisesinde okuyan lise 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri ve üst düzeyde gelir seviyesine ait öğrencilere göre ise okul daha çok baskıcı bir yerdir.

Doğan'ın (2014) öğretmen adaylarının okula ilişkin metaforik algılarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasının sonuçlarına göre öğretmenlik mesleği adaylarının çoğunluğuna göre okul sevgi, dayanışma yeridir. Aynı çalışmada, öğretmen adaylarının bir bölümünün okulu disiplin ve kontrol edici bir yer olarak görmeleri, okulda kendilerini çok da iyi hissetmediklerini belirtmeleri, okul iklimine ilişkin olumsuz algıları olduğu sonucunu göstermektedir. Eğitim sisteminin önemli

unsurlarından biri olan öğretmenlerin kendi mesleklerine yönelik olumlu veya olumsuz algılarının sınıf içerisindeki etkinliklerini büyük ölçüde etkilediği ifade edilebilir.

Mazlum ve Balcı (2018) meslek liselerinde çalışan öğretmenlerden kıdemleri 1-5 yıl aralığındakilerin okula ilişkin olumlu metaforlar ürettikleri, kıdemleri 5 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin ise okullarına ilişkin olumsuz kavramlar ortaya koydukları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlerin göreve başladıkları ilk yıllarda daha idealist ve optimist bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, öğretmenlik mesleği adaylarının çoğunlukla öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu duygular ve düşüncelerle başladıkları ifade edilebilir (Akkaya, 2009; Bümen ve Özaydın, 2013).

Görgülü (2019) araştırmasında okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin okul müdürlüğüne ilişkin algılarını belirleyebilmek için “Okul müdürü gibidir. Çünkü” yazan bir formu katılımcılara ulaştırmıştır. Katılımcılar okul müdürlüğü için 89 tane metafor kullanmışlardır. Bu metaforlar içerisinde baba en çok kullanılan olmuştur. Katılımcıların en çok baba metaforunu kullanması, okulun toplumun en küçük yapı taşı olan aileye benzetildiğinin göstergesidir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Olayların oluş şekli ve işleyişi ile ilgili olarak bireyin düşüncelerini şekillendiren ve kontrol altına alan etkili zihinsel araçlardan biri de metafordur. Okul kavramını açıklamada metaforların önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Okul kavramına ilişkin pek çok metafor bulunmaktadır. Bunlardan bazıları karınca yuvası metaforu, bir toplum olarak okul metaforu, bir fabrika olarak okul metaforu, hapisane olarak okul metaforu, spor stadyumu olarak okul metaforu ve gündüz bakımevi olarak okul metaforu olarak gösterilebilir.

Bu metaforlardan karınca yuvası, bir toplum olarak okul ve gündüz bakımevi olarak okul metaforları olumlu özellikler taşımaktadır. Bu üç metaforda, sosyal ilişkiler, birlik ve bir düzen içinde bulunma ön plandadır. Bunların aksine bir fabrika olarak okul metaforu, hapisane olarak okul metaforu ve spor stadyumu olarak okul metaforu daha çok olumsuz anlam taşımaktadır. Bu metaforlarda standartlaşma, bireyselcilik, rekabet, yarışma ve aşırı otorite ön plandadır. Bu metaforların öngördükleri mekanik, otoriter ve yarışmacı anlayış eğitimin kendine has niteliklerini ortadan kaldırmaktadır.

Okulların gelişen ve değişen bir eğitim sistemine uygun iyi bir yapı kazanmasında metaforların etkili olabileceği düşünülmektedir. Okulla ilgili metaforları konu edinen araştırmalarda birbirine benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Öğrencilerin okul hayatına başladıkları yıl ile mezun olacakları yıl arasında okul ile ilgili algılarının olumsuz bir şekilde değiştiği söylenebilir. Öğrenciler okula geldikleri ilk yıllarında daha çok "okul bir ev-yuva, bakımevi gibidir" metaforunu belirtirken, mezun olmaya yakın dönemlerde daha çok “hapisane”, “fabrika” ve “spor stadyumu” metaforlarını kullanmışlardır. Öğrencilerin geçirdiği ergenlik dönemi ve öğrencilik yıllarında ciddi bir yer tutan merkezi sınavlar, onların var olan eğitim sistemine ve okullarına olan bakış açılarını da ciddi bir düzeyde etkilemektedir (Mahlios ve Maxson, 1998; Balcı, 1999; Çuhadar ve Sarı, 2007; Özdemir, 2012; Doğan, 2014; Mazlum ve Balcı, 2018). Yapılmış olan araştırmalara dayanarak özellikle erkek öğrencilerin, lisede okuyan öğrencilerin ve üst düzeyde gelir grubunda yer alan öğrencilerin okulu baskıcı bir yer şeklinde algılayıp hapisane metaforunu daha çok belirttikleri söylenebilir. Okulun aşırı denetleyici ve zorlayıcı rolü, öğrencilere otoriter bir yaşantıyı dayatmaktadır. Bu durum öğrenciler bir üst kademeye geçtikçe daha da belirgin hâle gelmektedir. Özdemir’e göre (2012) bu bakış açısı eğitimde standartlaşmayı, monotonlaşmayı ve tekdüzeliği desteklediği için olumsuz bir anlam taşımaktadır. Türk eğitim isteminin örgütsel yapısına yönelik yapılmış araştırmalara göre okulun içinde yer aldığı eğitim sistemi aşırı merkeziyetçidir. Bu sebeple okulların örgütsel yapısından

kaynaklanan bu merkeziyetçi ve hiyerarşik yapı öğrenciler üzerinde baskı oluşturduğu söylenebilir. Okulu olumsuz algılayan öğrenci, öğretmen ve yönetici sayısı azımsanmayacak düzeyde fazladır. Okula ilişkin paydaşların rahatsız oldukları konular tespit edilmeli; okulu geliştirmeye ve iyileştirmeye dönük çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim sistemimizin paydaşlarının olumlu özellikler taşıyan karınca yuvası, bir toplum olarak okul ve gündüz bakımevi olarak okul metaforlarına ilişkin algıyı inşa etmelerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makale araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyularak kaleme alınmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tarafımdan kaleme alınmış olup herhangi kişi veya kuruluşun yazım sürecinde katkısı bulunmamaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında değerli görüşlerinden dolayı Prof. Dr. Ali Balcı' ya teşekkür ederim.

Çıkar Beyanı

Bu makale ile ilgili olarak hiçbir kişi ya da kuruluşla çıkar çatışmam bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akkaya, N. (2009). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 35-42.
- Aydın, İ. (2012). *Alternatif okullar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2012). İlköğretim okulu öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin okula ilişkin ürettikleri metaforlar ve okul doyumuna ilişkin ipuçları. *VII. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- Balcı, A. (1999). *Metaphorical images of school: school perceptions of students, teachers, and parents from four selected schools*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: ODTÜ
- Balcı, A. (2008). *Örgüt mecazları*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Balcı, A. (2011). *Etkili okul ve okul geliştirme kuram uygulama ve araştırma*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bredeson, P. V. (1985). An analysis of the metaphorical perspectives of school principals. *Educational Administration Quarterly*, 21(1), 29-50.
- Bredeson, P. (1988). Perspectives on school: metaphors and management in education. *The Journal of Educational Administration*, 26 (3), 293-310.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 29, 431-444.
- Bursalıoğlu, Z. (1998). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bülbül, T. & Toker-Gökçe, A. (2015). Meslek lisesi öğrencilerinin metaforik okul algıları: İşlevselci bir yaklaşım. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(2), 273-291.
- Bümen, N. T., & Özaydın, T. E. (2013). Adaylıktan göreve öğretmen özyeterliliği ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlardaki değişimler. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 109-125.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin okul yöneticisi kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 3-12.
- Çelikten, M. (2005). Kültür ve öğretmen metaforları. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*. Denizli.
- Doğan, D. (2014). Öğretmen adaylarının perspektifinden okul kavramının metaforlarla analizi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi - Journal of Theoretical Educational Science*, 7(3), 361-382.
- Dolaşır, S. (2006). *Antrenörlük etiği ve ilkeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Inbar, D. E. (1996) The free educational prison: Metaphors and images. *Educational Research*, 38(1), 77-92.
- Hardcastle, B., Yamamoto, K., Parkay, F., & Chan, J. (1985). Metaphorical views of school: A cross-cultural comparison of college students. *Teaching & Teacher Education*, 1(4), 309-315.
- Hyman, Ronald T. (1986). *School administrator's faculty supervision handbook*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Graham, J. D. (2003). On a human scale: The factory as a metaphor. *International Journal of Dermatology*, 52, 246-247.
- Gordon, T., & Lahelma, E. (1996). School is like an ant's nest: Spatiality and embodiment in schools. *Gender & Education*, 8 (3). s.301-310.

- Görgülü D. (2019). Metaphorical perceptions of the school directors and teachers related to school principalship. In: Erçetin Ş., Potas N. (eds) *Chaos, Complexity and Leadership 2017*. ICCLS 2017. Springer Proceedings in Complexity. Springer, Cham
- Kramer, N.S. (1995). *Tarih Sümer'de başlar*. (Çev: Muazzez İlmiye Çığ). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mahlis, M. & Maxson, M., (1998). Metaphors as structures for elementary and secondary preservice teachers thinking. *International Journal of Educational Research*, 29, 6.
- Mazlum, A. A. & Balcı, A. (2018). Meslek lisesi öğretmen ve öğrencilerine göre okul: bir metafor çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 47, 1-26.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor*. İstanbul: Mess Yayınları.
- Nalçacı, A. Bektaş, F. (2012). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(1), 239-258.
- Lakoff, G. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Pres.
- Obuz, Ü. (2009). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özan, M. B., & Demir, C. (2011). Farklı lise türlerine göre öğretmen ve öğrencilerin okul kültürü metaforu algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 106-126.
- Özdemir, M. (2012). Lise öğrencilerinin metaforik okul algılarının çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37 (163), 97-109.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının “coğrafya” kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 55, 459-496.
- Sergiovanni, T.J. (1994a). Organizations or communities? changing the metaphor changes the theory. *Educational Administration Quarterly*. 30, 212-26.
- Sergiovanni, T.J. (1994b). *Building community in schools*. California: Jossey-Bass Inc. Publishers.
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve kültürler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Turan, S. (2007). *Bir insan olarak okul müdürü*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Turgut, H. (1986). *Cezaevi idaresi*. Ankara. Adalet Bakanlığı Yayınları.